

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ, ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, 2003-2004
ΔΙΔΑΣΚΩΝ: κ.Α.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΜΑ 1ης ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Η συνταγματική αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας-
άρθρο 2 παράγραφος 1 Συντάγματος 1975/1986/2001»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΘΕΟΔΩΡΑ ΠΟΛΥΖΩΗ(30)
e-mail: dorapol2001@yahoo.gr

ΑΘΗΝΑ 2004

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η προστασία της ανθρώπινης αξίας, όπως αυτή διασφαλίζεται μέσα από το άρθρο 2 παράγραφος 1 του ισχύοντος Συντάγματος, παρέχει το μέτρο οριοθέτησης και επίλυσης των μεγάλων ηθικών διλημμάτων της εποχής και γίνεται το μέσο αντιμετώπισης κάθε επίδοξης προσπάθειας υποβιβασμού, καταπάτησης ή κατάργησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανθρώπων -Κατοχύρωση και από το άρθρο 2 παράγραφος 1 του συνταγματικού προτύπου του κοινωνικού ανθρώπου και, συνακόλουθα, η ανάγκη ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος¹ προκειμένου το πρότυπο αυτό να δίνει το νόημα και το μέτρο στην προστασία της ανθρώπινης αξίας. Γι' αυτό, μόνο δικαιοκρές ρυθμίσεις που συνάδουν με το προστατευτικό περιεχόμενο της κατοχύρωσης της ανθρώπινης αξίας χρειάζεται να γίνονται αποδεκτές, γιατί μόνο αυτές προάγουν την ανθρώπινη προσωπικότητα και τελικά συμβάλλουν στην εγκαθίδρυση της ιδέας του δικαίου και της δικαιοσύνης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ:

- Η κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας στο άρθρο 2 παράγραφος 1 του Συντάγματος.
- Η «αιωνιότητα» της διάταξης.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ:

A. Περιεχόμενο αρχής .

- Ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους.
- Ανθρώπινη αξία ως έννοια είδους.

B. Θέση στο δικαιοϊκό οικοδόμημα.

- Μητρικό δικαίωμα.
- Θεμελιώδης αρχή.
- Σχέση με ελευθερία και ισότητα.
- Σημασία της αρχής για την ερμηνεία και οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης.

3. ΦΟΡΕΙΣ:

- Όλα τα φυσικά πρόσωπα (και οι αλλοδαποί και το κυοφορούμενο).
- Όχι φορείς τα νομικά πρόσωπα.

4. Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΣΤΗΝ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

Αντιτίθενται στην προστασία της ανθρώπινης αξίας:

- Η καθιέρωση αντικειμενικής ευθύνης των υπολόγων για τη διαχείριση του δημοσίου χρήματος(ΣτΕ 1976/1995).
- Οι αμβλώσεις.

- Η άνευ εύλογης αιτίας άρνηση του εργοδότη να απασχολήσει το μισθωτό(Μον. Πρωτ. Ναυπλίου 53/1980)

5.ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Επικαιροποίηση της προστασίας που παρέχει το άρθρο 2 παράγραφος 1 του Συντάγματος(π.χ. κλωνοποίηση, ανιχνευτής ψεύδους, «ορός της αλήθειας»).

1.Εισαγωγή.

Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας, ως αρχή κεφαλαιώδους σημασίας για τη δημιουργία και διατήρηση της έννομης τάξης, κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975. Το άρθρο 2 παράγραφος 1 του ισχύοντος Συντάγματος 1975/1986/2001 καθιερώνει ως «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Συναφείς είναι και οι διατάξεις των άρθρων 7 παράγραφος 2 και 106 παράγραφος 2 του Συντάγματος που απαγορεύουν ειδικότερα την προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας σε βάρος της. Η πρώτη μάλιστα από τις διατάξεις αυτές περιέχεται όχι στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος που αφορά τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, αλλά στο πρώτο μέρος (δηλαδή στις «βασικές διατάξεις») και μάλιστα στις διατάξεις που ρυθμίζουν τη μορφή του πολιτεύματος. Καθίσταται, έτσι, σαφές ότι ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να αναγάγει τη διάταξη αυτή σε θεμελιώδη αρχή για τη σύνολη συνταγματική τάξη της χώρας, γι' αυτό και την εξαιρεί(μαζί με εκείνη του άρθρου 7 παράγραφος 2) από τις υποκείμενες σε αναθεώρηση ή αναστολή διατάξεις.²

2. Εννοιολογικός προσδιορισμός της αρχής.

Η ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους ισοδυναμεί με το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους.³ Ως έννοια είδους, η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με την προσωπικότητα. Προσωπικότητα είναι ο ειδικός συνδυασμός των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων σε συγκεκριμένο άτομο.⁴ Γενικότερα, θα λέγαμε πως η «αξία του ανθρώπου» την οποία υποχρεούται κατά το Σύνταγμα να σέβεται και να

² Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, Β, Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα,1991, σ.1135.

³ Δημητρόπουλος Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Εκδ.Θ.Αθήνα 1991, σ.939

⁴ Δημητρόπουλος Α., ο.π., σ.940-941.

προστατεύει η πολιτεία, είναι ο απαραβίαστος εκείνος πυρήνας της προσωπικότητας του ανθρώπου ως φυσικού υποκειμένου δικαίου που τον διακρίνει αφενός από τα άλογα όντα και αφετέρου από τα αντικείμενα του δικαίου.⁵

Τόσο από τη συστηματική θέση του άρθρου 2 παράγραφος 1 του Συντάγματος, όσο και από το περιεχόμενό του, προκύπτει ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως μια θεμελιώδη αρχή⁶ και ως πηγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τους γενικούς συνταγματικούς προσδιορισμούς της οποίας αποτελούν η ελευθερία και η ισότητα. Επιπλέον, η αρχή της αξίας του ανθρώπου έχει σημασία για την ερμηνεία⁷ και οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης και μπορεί να αποτελέσει, έστω και σε οριακές περιπτώσεις, απ'ευθείας το κριτήριο για την αξιολόγηση της συνταγματικότητας μιας νομοθετικής ρύθμισης ή και μιας κοινωνικής συμπεριφοράς.⁸

Το πεδίο εφαρμογής της καλύπτει και τις διαπροσωπικές σχέσεις και όχι μόνο τις σχέσεις κράτους-πολίτη.⁹ Με τον τρόπο αυτό η αρχή του απαραβίαστου της ανθρωπίνης αξίας αποτελεί ανώτατη δικαιοπολιτική και καταστατική αρχή της σύγχρονης ανθρωπιστικής έννομης τάξης και κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις συνταγματικές εκείνες διατάξεις που από άποψη σημασίας αποτελούν «ένα Σύνταγμα μέσα στο Σύνταγμα».

3. Φορείς.

Το άρθρο 2 παράγραφος 1 Συντάγματος δεν αφορά κατ'αρχήν τα νομικά πρόσωπα, αφορά όμως και προστατεύει όλα τα φυσικά

⁵ Δαγτόγλου Π., ο.π., σ.1139.

⁶ Χρυσόγονος, Ατομικά Δικαιώματα, σ.103.

⁷ Μανιτάκης Α., Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, 1994, 410επ. Δημητρόπουλος Α., ο.π., σ.944-945.

⁸ Χρυσόγονος, ο.π., σ.103.

⁹ Χρυσόγονος, ο.π., σ.104.

Δαγτόγλου Π., ο.π., σ.1140.

πρόσωπα τόσο τους ημεδαπούς όσο και τους αλλοδαπούς καθώς και τους ανιθαγενείς.¹⁰ Ωστόσο, το άρθρο αυτό δεν δημιουργεί καθ'εαυτό δικαίωμα για τον αλλοδαπό να αξιώσει την παραμονή του στην ελληνική επικράτεια και συνεπώς, όπως έχει κριθεί, εφόσον αυτός στερείται άδειας παραμονής, η διοίκηση υποχρεούται να τον απελάσει, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του ή τη συνδρομή λόγων δημοσίου συμφέροντος.¹¹

4. Η ανθρώπινη αξία στη νομολογία.

Η ελληνική νομολογία περιλαμβάνει ένα πλήθος αποφάσεων που αναφέρονται στην γενική ρήτρα της ανθρώπινης αξίας, είτε σε συνάρτηση με άλλες ρήτρες, είτε αποκλειστικά. Γίνεται, έτσι, δεκτό ότι θα ήταν αντίθετη στο συνταγματικό κανόνα προστασίας της ανθρώπινης αξίας η αναζήτηση ευθυνών για ελλείμματα δημόσιας διαχείρισης από πρόσωπα που δεν συνέβαλαν στην πρόκλησή τους και των οποίων συνεπώς η ευθύνη θα απέρρεε μόνο από την ανάγκη ν'αποκαθιστά η δημόσια εξουσία σε βάρος του υπολόγου τα ελλείμματα αυτά.¹²

Συχνή χρήση της ρήτρας της ανθρώπινης αξίας γίνεται στο πεδίο του εργατικού δικαίου, κυρίως προκειμένου να θεμελιωθεί υποχρέωση του εργοδότη να αποδέχεται τις υπηρεσίες του εργαζομένου. Στην απόφαση του αποθηκάριου ενός εργοστασίου κλωστοϋφαντουργίας το δικαστήριο απεφάνθη ότι στο άρθρο 2 παράγραφος 1 (σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 22 παράγραφος 1) θεμελιώνεται υποχρέωση του εργοδότη να δέχεται τη συμφωνηθείσα εργασία. Γι'αυτό και η άρνηση του εργοδότη να απασχολήσει το μισθωτό, χωρίς ταυτόχρονα να υπάρχει εύλογη αιτία που να θεμελιώνει την άρνηση αυτή, δεν πλήττει μόνο το επαγγελματικό συμφέρον του, την τιμή και το δικαίωμά του προς

¹⁰ Δαγτόγλου Π., ο.π., σ.1140.

Χρυσόγονος, ο.π., σ.105.

¹¹ ΣτΕ 3603/1991, ΕλλΔνη 1993, 772.

Χρυσόγονος, ο.π., σ.105.

¹² ΕΣ 1976/1995, σε Ι.Σαρμά, Η συνταγματική νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, 1997, 282.

πραγματική απασχόληση, αλλά και την εθνική οικονομία και είναι αντίθετη προς τις διατάξεις του άρθρου 2 παράγραφος 1 του Συντάγματος.¹³

Ιδιαίτερη σημασία έχει εξάλλου η αρχή της αξίας του ανθρώπου σε ό,τι αφορά τη συνταγματική διάσταση του ζητήματος των αμβλώσεων. Και αυτό γιατί, σε αντίθεση προς το άρθρο 5 παράγραφος 2 του Συντάγματος, το οποίο αφήνει να εννοηθεί ότι φορείς του ατομικού δικαιώματος στη ζωή είναι μόνο τα υπαρκτά σε ενεστώτα χρόνο φυσικά πρόσωπα, το άρθρο 2 παράγραφος 1 προστατεύει κατ'αρχήν και την αγέννητη ζωή, δηλαδή το κυοφορούμενο, αφού και αυτό έχει(εν δυνάμει) ανθρώπινη αξία.¹⁴

5. Επίλογος.

Συγκεφαλαιώνοντας, θα υποστηρίξουμε πως η προστασία της ανθρώπινης αξίας, όπως αυτή διασφαλίζεται μέσα από το άρθρο 2 παράγραφος 1 του ισχύοντος Συντάγματος, παρέχει το μέτρο οριοθέτησης και επίλυσης των μεγάλων ηθικών διλημμάτων της εποχής και γίνεται το μέσο αντιμετώπισης κάθε επίδοξης προσπάθειας υποβιβασμού, καταπάτησης ή κατάργησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανθρώπων. Μέσα σ'αυτό το πλαίσιο μπορεί να θεωρηθεί απαγορευμένη η κλωνοποίηση ανθρώπων, αφού αυτή προσβάλλει την ατομικότητα και, άρα, την ιδιαίτερη αξία κάθε ανθρώπινης ύπαρξης. Επίσης στο άρθρο αυτό, σε συνδυασμό κυρίως προς το άρθρο 5 παράγραφος 1, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι βρίσκει έρεισμα το δικαίωμα στην «πληροφοριακή αυτοδιάθεση»¹⁵. Εξάλλου, από τον

¹³ Μον.Πρωτ.Ναυπλίου 53/1980, ΕΕΔ 1980, σ.395.

¹⁴ Χρυσόγονος, ο.π., σ.107

Πρβλ. την απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας της 28.5.1993, παρουσίαση Ε.Συμεωνίδου-Καστανίδου, Υ 1994, σ.1239.

¹⁵ Χρυσόγονος, ο.π., σ.108.

συνδυασμό των άρθρων 2 παράγραφος 1 και 7 παράγραφος 2 του Συντάγματος, μπορεί να συναχθεί μια καταρχήν απαγόρευση καταναγκαστικής διερεύνησης του ενδιάθετου φρονήματος του ατόμου, ιδίως με τη χρήση μεθόδων όπως ο «ορός της αλήθειας» και ο ανιχνευτής ψεύδους.¹⁶

Καθίσταται, έτσι, σαφής από τα ανωτέρω η κατοχύρωση και από το άρθρο 2 παράγραφος 1 του συνταγματικού προτύπου του κοινωνικού ανθρώπου και, συνακόλουθα, η ανάγκη ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁷ προκειμένου το πρότυπο αυτό να δίνει το νόημα και το μέτρο στην προστασία της ανθρώπινης αξίας. Γι' αυτό, μόνο δικαιοσύνη που συνάδουν με το προστατευτικό περιεχόμενο της κατοχύρωσης της ανθρώπινης αξίας χρειάζεται να γίνονται αποδεκτές, γιατί μόνο αυτές προάγουν την ανθρώπινη προσωπικότητα και τελικά συμβάλλουν στην εγκαθίδρυση της ιδέας του δικαίου και της δικαιοσύνης.

¹⁶ Χρυσόγονος, ο.π., σ.108.

Ανθόπουλος Χ., Το συνταγματικό δικαίωμα στην ελευθερία της συνείδησης, 1992, 45επ.

¹⁷ Δημητρόπουλος Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου 3, Θ έκδοση, Αθήνα 2001, σ.950.